

Доля будинку як історичний феномен

До нагальних проблем гуманітарних досліджень в II пол. 80-х рр. XX ст. додався ще один «головний біль», пов'язаний із раптовим виявленням неочікуваного сусідства: йшлося про істоти, що оточують людину з моменту народження, супроводжують її протягом всього життєвого шляху, але чомусь традиційно не сприймаються нею як «істоти» – власне, про речі.

Завдяки творчому доробку adeptів material turn (Б. Латур, К. Кнорр-Цетіна, І. Конітофф) сьогодні вже не викликає сумніву теза про застарілість демаркаційних процесів, ініційованих західною філософською думкою у спробах осмислити співвідношення між матеріальністю та значенням, річчю та ідеєю. Відтак до кола задач гуманітарного сьогодення додалися пошуки причин виникнення подібних дихотомій, а водночас і намагання зрозуміти, чому вони так довго претендували на статус істинних. Цікаво, що пошуки ці супроводжуються спробами поєднати в одному дискурсі те, що традиційно сприймалося не тільки як несумісне, але й як взаємовиключне (цю особливість, зокрема, ілюструє В. Кін у есеї «Семіотика та соціальний аналіз матеріальних речей»¹).

Таким чином, світ речей сьогодні опинився під пильним оком прихильників things studies, але спірним до сьогодні залишається питання про те, як варто розглядати феномен не-людського існування, чи є можливим застосування поняття «життя»/«життєвий шлях» речі, а відтак, наскільки адекватним є використання біографічного методу для того, визначальником сутності якого є прикметник «неживий». Є. Доманська, аналізуючи можливі стратегії

¹ Keane W. Semiotics and the social analysis of material things // Language & Communication. – 2003. – Vol. 23. – P. 410-413.

наближення до об'єктів *material studies*, зауважує, що вибір методу буде залежати від того, крізь яку призму буде дивитися дослідник на річ: крізь призму «патології» чи крізь призму «норми, але іншої». У першому випадку складання біографії неживого об'єкту буде обертатися навколо намагання надати йому «людського обличчя», призвичаїти ритми його існування до ритмів «нормального» людського життя. В іншому ж випадку досліднику доведеться визнати унікальність не-людської культури, ізольованої у своїй не-людській іншості².

Звичайно, для сучасного суспільства споживання спектр можливих взаємодій із неживими об'єктами часто обмежується категоріями споживання, володіння та користування. Але чи буде чесним стверджувати, що речі цікаві нам тільки-но своєю функціональною корисністю (навіть якщо мова йтиме про так звану уявну функціональність (*мнимая функциональность*) і є відчуженими від сфер емоційного зв'язку із нами – тими, кому вони (речі) належать? «Милі серцю», «душевно близькі» - так визначає В. Топоров сукупність речей, до яких ми відчуваємо емоційну прихильність, які воліємо мати поруч (і без яких відчуваємося самотньо), з якими радо спілкуємося (розмову таку дослідник визначає як монологічну, але підкреслює, що вона має на увазі можливу відповідь, яку б могла дати річ)³.

Аналізуючи процеси “обрастання” людини речами, В. Топоров визначає, що історично статус речі досить швидко зростає від “того, що сприяє виживанню” до “того, що створює духовний шар культури”. Саме цією історичною закономірністю дослідник пояснює ті труднощі, яких зазнає матеріалістично-позитивістсько орієнтована свідомість у намаганнях зрозуміти

² Доманська Є. Речі як Інші // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. К., 2006. Вип. 2. Ч. 1. – С. 140.

³ Топоров В. Н. Вещь в антропоцентрической перспективе (апология Плюшкина) // Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное. М., 1995. – С. 28.

взаємовідносини між людиною і річчю, якщо ті виходять за рамки феномену “речекористування”⁴.

Людина оточує себе речами, які в сукупності створюють світ її звичайного життя, світ повсякденного, того, що обумовлює почуття стабільності, того, що люди часто називають “почуттям дому”. Відтак, особливого значення набуває організація життєвих просторів – власне угруповання речей, систематизовані господарем із певним задумом – ті ансамблі/комплекси речей, які у сукупності крім власних (тобто властивих кожній окремій речі) функціональностей/сміслів отримують ще й ціле мереживо смислів загальних. Серед широкого діапазону можливих функціональностей, важливою складовою цих матеріальних систем виступає функція упорядкування нашого досвіду, яка відіграє важливу роль у справі підтримування та збереження наших ідентичностей (в тому числі і нашого співвіднесення із певними соціальними групами).

Основним чинником розрізнення класів (та груп всередині одного класу) П. Бурдьє вважав соціальний капітал – певну сукупність ресурсів (економічних, культурних, символічних), якою індивід може скористатися для отримання вигоди. Аналіз систем відмітних знаків (манера одягатися, організовувати житловий простір, гастрономічні уподобання тощо), які у сукупності формують певний стиль життя, дозволяє не тільки виділити визначальні властивості кожної соціальної групи, але й окреслити принципи виникнення тих чи інших властивостей та суджень, завдяки яким відбувається процес співвіднесення індивіда із певним класом/групою всередині класу.

Бурдьє зауважував, що найбільш цікаві комбінації утворюються у випадках асиметричної структури соціального капіталу із домінуванням однієї складової (наприклад, переважаючого культурного капіталу викладачів університетів, що супроводжується досить низьким рівнем капіталу економічного, є причиною

⁴

Топоров В. Н. Вещь в антропоцентрической перспективе... – С. 10.

формування аристократичного аскетизму як відмітного знаку цієї професійної спільноти)⁵.

На нашу думку, великий інтерес становлять життєві сценарії людей, які виховувалися в умовах, продиктованих асиметричною структурою соціального капіталу родини і в подальшому досягали симетрії внаслідок власної діяльності. З такої позиції, показовим бачиться життєвий шлях старшого сина Василя Михайловича та Надії Олександрівни Білозерських, Тараса.

Подружжя Василя Михайловича й Надії Олександрівни, їх родинно-дружньо-свояцькі відносини були висвітлені у монографічному дослідженні присвяченому роду Білозерських⁶. Звернення до методології матеріальності дозволяє під новим кутом зору поглянути на процес виконання даним подружжям основних функцій родини, особливо функції виховання дітей (дітей було троє, однак саме постать старшого сина є найбільш цікавою для нас). Певний вплив на вибір теми даної статті мали матеріали надані нащадками роду Білозерських (по лінії молодшого брата Василя Олімпія Білозерського), які на сьогодні проживають в Санкт-Петербурзі й проявляють сталий інтерес до вивчення сімейної історії.

Не зважаючи на те, що Тарас Білозерський не приймав безпосередньої участі у національно-культурному русі України, він став частиною цього руху майже з моменту народження. Інтерес до його постаті виникає ще наприкінці XIX ст., коли на сторінках «Київської старовини» було опубліковано коротеньку записку Василя Білозерського до Т. Шевченка із проханням стати хрещеним батьком новонародженому сину⁷. За великим рахунком, можливість подібного звернення можна розглядати як частину солідного культурного капіталу, як факт прилучення немовляти до «когорти обраних» – своєрідна ініціація, символ високого соціально-культурного статусу.

⁵ Бурдые П. Различение: социальная критика суждения // Экономическая социология. – 2005. – Т. 6. - №3. – С. 25-27.

⁶ Барабаш Н. О. Рід Білозерських і культурний світ України XIX – початку XX століть. К., 2007. – 264 с.

⁷ Лист В. М. Білозерського до Т. Г. Шевченка // Киевская старина. – 1905. - №2. – С. 139.

В сучасних дослідженнях, присвячених питанням соціального статусу, наголошується на багатовимірності природи цього соціокультурного феномену. Основу соціального статусу складають його субстанціальний та реляційний виміри. До субстанціальних ознак відносяться ті, які більшою мірою не залежать від людини, але надаються їй найближчим оточенням (зазвичай родиною). Серед них виділяються передписані (ascribed) – стать, вік, національність, культурне та соціальне походження; та досягнуті (achieved) – освіта, професія, рівень володіння мовою тощо. Реляційний вимір, в свою чергу, презентований певним місцем, яке та чи інша людина займає у суспільній ієрархії, тобто виражається у термінах соціальної та ситуативної нерівності⁸.

Набір субстанціональних характеристик, який може забезпечити високий соціальний статус своєму носію, різниться у межах різних історичних та етнічних спільнот. Так, для індустріального суспільства гарантом високого статусу виступали рівень освіти, рід занять, рівень прибутків, в той час як для доіндустріального суспільства найважливішими соціальними маркерами виступали стать та соціальне походження.

Мати Т. Білозерського Надія Олександрівна Ген, народилася в Новгородській губернії, її батько мав німецькі корені, а мати, Лідія Іванівна, походила з російського костромського роду Катеніних (веде свій початок з середини XV століття). Родина була численною, однак жила в достатку, у власному будинку у Петрозаводську (куди родина переїхала після призначення батька губернським лісничим). Дівчина отримала домашню освіту, з дитинства опановуючи декілька іноземних мов за допомогою гувернанток, яких запрошували з Санкт-Петербурга; окремі уроки їй давали вчителі місцевої гімназії. Набуті знання в подальшому стануть у нагоді, коли на хвилі захоплення «жіночим питанням», Н. Білозерська в середині 1860-х рр. ініціює

⁸ Карасик В. И. Подходы к изучению социального статуса человека // Карасик В. И. Язык социального статуса. М., 1992. Електронний код доступу: <http://philologos.narod.ru/texts/karasik/status00.htm>

при підтримці Н. Стасової та М. Трубникової створення товариства перекладачок⁹.

За традицією, коли дівчинці виповнилось шістнадцять років, її почали вивозити на бали. Але положення родини радикально змінилося після смерті батька, внаслідок чого матір Надії Олександрівни разом з дітьми була вимушена переїхати до брата Миколи Івановича Катеніна, якому в Костромській губернії належав родовий маєток Заніно. У маєтку дяді були всі умови для подальшої самоосвіти, оскільки Микола Іванович зібрав значну бібліотечну колекцію (в подальшому вона стане основою для міської бібліотеки повітового міста Чухлома, яка за рішенням земства отримала назву «Катенінська»)¹⁰

Взагалі, родинні зв'язки дружини Василя Білозерського мали величезний вплив, який розповсюджувався як на окремих членів родини (нижче ми проілюструємо це на прикладі життєвого шляху Тараса Білозерського), так і створював можливості для реалізації великих культурних проєктів (так, Катенін фінансував видання «Основи», що, певною мірою, обумовило обрання на посаду редактора часопису Василя Білозерського)¹¹.

Шлюб Надії Олександрівни із Василем Михайловичем Білозерським можна розглядати як своєрідний культурний феномен, оскільки в рамках цього союзу відбулося не тільки традиційне поєднання економічного та культурного капіталів, але й змішання двох етнічних ідентичностей. Вступивши у шлюб у з Василем Білозерським Надія Миколаївна долучилася до українського дрібномаєткового дворянського роду з козацько-старшинськими коренями.

З переїздом до Санкт-Петербургу в 1856 р., молоде подружжя досить швидко входить у динамічний ритм суспільно-політичного життя культурного осередку українофілів, основні зусилля яких в цей період зосереджувалися

⁹ Пінчук Ю. Історіографічне значення мемуарів Надії Білозерської про Миколу Костомарова/ Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Число 5. Історіографічні дослідження в Україні. - Вип.10.- У 2-х ч.- Частина друга: Історіографія. К., 2000. – С. 64

¹⁰ Про рід Катеніних див.: Сапрыгина Е.В. Костромская вотчина Катениных. Кострома, 1993.

¹¹ Левенець Ю. Василь Білозерський // Український історичний журнал. – 1994. - № 2-3 . – С.92.

навколо створення та розбудови української громади. Регулярні зібрання громадівців відбувалися в помешканнях різних членів, в тому числі і у Білозерських. В автобіографії Надія Олександрівна згадувала: «На наши понедельники обыкновенно собиралось от пятидесяти до шестидесяти человек: малороссы, поляки, русские... являлись ученые, профессора университета, офицеры генерального штаба (в числе которых был и Драгамиров), бывали и литературные знаменитости, и просто образованные люди. Кроме шумевших: Кулиша, Костомарова и Шевченко, в числе посетителей находились: Тургенев, П. Анненков, Кавелин, изредка Пыпин, Лихачевы, братья Жемчужниковы, поэты Полонский, Чернышевский, Делянов (будущий министр). При этом всегда много было молодежи, особенно студентов (преимущественно товарищи и знакомые моего брата К. А. Гена, студенты Петербургского университета, который тогда жил в нашем доме)»¹².

Цей невеликий уривок демонструє, наскільки значимим для Надії Олександрівни стало те коло спілкування, членом якого вона стала як дружина В. Білозерського (навіть після розлучення вона не пориватиме зв'язків із громадівцями, певний час співпрацювала з М. Костомаровим в якості особистого літературного секретаря). Можна стверджувати, що культурно-інтелектуальна спорідненість була важливим фактором цементування взаємовідносин. Але для жінки, вихованої у родині спадкового німця, духовна близькість не могла стати єдиним стрижнем родинного життя. Як зазначав М. Вебер, формування певного «господарського мислення» відбувається під впливом родинного виховання, але також залежить від соціокультурних настанов, які домінують в суспільстві (найголовнішим серед інших джерел впливу Вебер виділяв релігійну складову, дослідження цього аспекту

¹² Белозерская Надежда Александровна, урожденная Ген (Автобиография). // Исторический вестник. - 1913. - Т. 132. - № 6. - С. 927

формування господарського етосу склали основу його роботи «Протестантська етики та дух капіталізму»¹³).

Найвірогідніше, укорінений педантизм Н. Білозерської не зміг співіснувати з певними вадами Василя Михайловича, на які вказували представники його найближчого оточення. Зокрема, О. Кістяківський у своїх спогадах зазначав, що поряд із перевагами (як-от витриманість, невичерпна любов до батьківщини, відданість ідеям), особистість В. Білозерського визначалася також цілим рядом недоліків і навіть пороків. Він характеризує Білозерського як людину, економічні та господарські справи якої знаходяться у перманентному розладі через відсутність стійких економічних та життєвих настанов. Внаслідок цього, Василь повсякчасно не міг позбавитися боргів, більша частина яких виникала через його хворобливу пристрасть до картярства¹⁴. У найбільшу провину ставить Білозерському автор той факт, що той, покинувши сім'ю, не надавав матеріальної підтримки своїм дітям.

Крім цього, Кістяківський звертає увагу на такі риси характеру В. Білозерського, як недисциплінованість та неорганізованість. Симптоматично, що невміння розпоряджатися часом було вадою більшості представників роду Білозерських, на що свого часу вказував ще П. Куліш¹⁵. А втім, цю особливість не можна вважати власне «родовим тавром», оскільки за спостереженнями дослідників дворянського повсякдення, поміщицький уклад життя формувався під впливом обмеженої кількості яскравих подій, вимушеної сезонності соціальної активності, довгих періодів «варіння у власному соці», що обумовлювало млявість плину життя, змушувало чіплятися за будь-яку можливість «заповнити довгі години»¹⁶.

¹³ Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. М., 2002.

¹⁴ Кістяківський О.Ф. Щоденник (1874 -1885). У двох томах. К., 1994.- Т.1 (1874-1879). – С. 464-465.

¹⁶ Милешина Н. А. Повседневность провинциального дворянства второй половины XVIII – середины XIX вв. (на материалах центрально-европейских и средневожских губерний России). Автореф. дис. докт. ист. наук. Казань, 2012. – С. 38.

Отже, в 1867 р. Надія Олександрівна розлучається з чоловіком і, перебуваючи у скрутному становищі певний час квартирувалася з трьома малолітніми дітьми у своєї приятельки А. Каррик. Розуміючи, що від чоловіка марно чекати фінансової підтримки, вона на деякий відправляє дітей до матері, а сама повертається до Санкт-Петербурга. Заробляючи на життя репетиторством, вона готується до складання іспитів для отримання диплому домашньої вчительки, який дозволив би їй розраховувати на сталий прибуток. Восени 1869 р. Надія Олександрівна змогла поселитися на окремій квартирі і забрати старших синів до себе.

Таким чином, дитинство Тараса Білозерського фактом розлучення батьків було розділено на дві частини: «до» та «після» і ці дві частини різнилися не тільки соціокультурними особливостями, але кардинальними змінами у матеріальному положенні родини. Тому особливу роль в подальшій долі Тараса Васильовича відіграв дядько матері – М. Катенін. Прикметно, що вплив цей не обмежувався лишень фінансовою підтримкою (адже навряд чи Надія Олександрівна змогла б дати вищу освіту синам без грошової допомоги з боку своїх родичів), але й визначив вибір професії. Як відомо, Т. Білозерський Санкт-Петербурзьку медико-хірургічну академію, що презентує родову традицію, оскільки в родині Катеніних вибір професій часто обертався навколо медичної справи та природознавчих наук.

Певний час Тарас Васильович працював штатним лікарем Обухівської лікарні для бідних, яка знаходилася за адресою Фонтанка, буд. 106. В подальшому він став доктором медицини, дійсним статським радником. Але професія медика не була для нього основним джерелом прибутку, оскільки вже з 1899 р. Т. Білозерський обіймає посаду директора російського товариства “Нафта”, прилучається до розробок нафтових ділянок в бакинському районі¹⁷.

¹⁷ Повний перелік, займаних Т. В. Білозерським посад у нафтодобувних компаніях нами подано в статті: Андросова-Байда Д., Барабаш Н. Петербург в історії роду Білозерських (у ХІХ – на поч. ХХІ ст.) // Література і культура Полісся. – 2011. – Вип. 66.. – С. 102-103

В цілому, досягнення Тарасом Васильовичем фінансового добробуту можна розглядати як поновлення симетричного соціального капіталу, в якому високий рівень культурної складової поєднується із широкими економічними можливостями. Не дарма, Білозерський в цей період приділяє особливу увагу своєму статусу приватного власника, зокрема, через придбання декількох об'єктів нерухомого майна. За даними Алфавітного вказівника жителів Санкт-Петербурга, в 1913 р. Т. Білозерський проживав за адресою вул. Жуковського, буд. 15¹⁸. Щодо особистого життя Тараса Васильовича, то сьогодні відомо лише ім'я його дружини Поліни Іванівни, яка згадується у алфавітному довіднику «Весь С.-Петербург за 1917 г.». Інформація про дітей від цього подружжя відсутня.

В 1913 р. Т. Білозерський купує особняк, який був побудований в 1874 р. архітектором А. Парландом на замовлення Н. Глушкової. Цей особняк знаходився за адресою вул. Велика Дворянська, буд. 25 (сучасна адреса: вул. Куйбишева, буд. 25). Певний інтерес представляє історія змін назв цієї вулиці в різні історичні періоди. У книзі К. Горбачевича та Є. Хабло, присвяченій історії петербурзьких топонімів, зазначено, що назва Великої Дворянської вулиці в дореволюційний період відображала високий статус її мешканців, оскільки вона переважно забудовувалася приватними особняками¹⁹ (до числа архітектурних пам'яток, розташованих на цій вулиці, належать, зокрема, особняки М. Кшесинської та барона В. Брандта). В 1918-1935 рр., ніби у насмішку, вулиця, забудована спорудами, які, без сумніву, належать до найкращих зразків петербурзької архітектури кін. XIX – поч. XX ст., носила назву 1-ї вулиці Деревенской бедноти.

Крім цього особняку у власності Тараса Васильовича перебував будинок на розі вулиць Колпинська, буд. 20-а та В. Зеленіна, буд. 7-б, де розміщувався

¹⁸ Алфавитный указатель жителей 1913 Петербурга, Гатчины, Красного Села, Кронштадта, Ораниенбаума, Павловска, Петергофа и Царского Села; Список улиц, домов и их владельцев на 1913 год. СПб., 1913. – С. 87.

¹⁹ Горбачевич К. С., Хабло Е. П. Почему так названы? О происхождении названий улиц, площадей, островов, рек и мостов Санкт-Петербурга. СПб., 2002. Електронний код доступу: <http://bukharapiter.ru/topo/k.html#ex124>

113-й міський лазарет. Також Т. В. Білозерський мав у власності заміський будинок, який знаходився у фінському селі Кайпіала (нині с. Уткіно) на Карельському перешийку²⁰.

Та все ж таки на певний час головною резиденцією для Тараса Васильовича став саме будинок на вул. Великій Дворянській. Перебудовою особняку у неокласичному стилі в 1913-1914 рр. займався А. Оль (1883-1958 рр.). Слід зазначити, що початок ХХ ст. сучасниками сприймався як період піднесення петербурзької архітектури, чому немало сприяло розповсюдження неокласичного стилю, який більшість архітектурних критиків сприймала як протиотруту згубному впливові еклектизму, в якому, мовляв, поступово розчинялася унікальна сутність північної столиці. А втім, становлення традиції загальної забудови (характерна риса петербурзької архітектури 1910-1914 рр.) була не в змозі зупинити процеси «мозаїчного» будівництва, внаслідок якого проспекти та вулиці Санкт-Петербургу перетворювалися на суміш всіх стилів, відомих історії архітектури. Ця тенденція особливо помітною була у фешенебельних районах міста і це часто вкрай засмучувало поціновувачів принципів архітектурної єдності. Зокрема, Г. Лукомський, в своїй статті «Неокласицизм в архітектурі Петербурга» з жалем зазначав, що район поблизу Троїцького моста (а саме від Троїцької площі брала свій початок Велика Дворянська вулиця), який завдяки розташуванню, за умови правильної забудови, міг би дорівнювати всесвітньо відомим Єлисейським Полям, через бажання приватних осіб стати не просто домовласниками, але володарями архітектурного ексклюзиву, перетворився на неоковирну суміш – «подобу азійського базару»²¹.

Проект А. Оля набув статусу однієї з перлин неокласичної архітектури Санкт-Петербурга. Та й сам архітектор, який встиг за життя стати свідком

²⁰ Інформаційний портал: Выборг. Електронний код доступу: http://www.vbrg.ru/articles/istorija_vyborga/istorija_nekatorykh_naselennykh_punktov/u_-ja/

²¹ Лукомський Г. Неокласицизм в архітектурі Петербурга // Аполлон. – 1914. – №5. – С. 12.

декількох історичних епох, а відтак і творцем декількох епох архітектурних²², надавав особливого значення цьому особняку, роботі над яким він присвятив передвоєнні роки. Слід відзначити, що робочий проект особняка Білозерського та ескізи до його інтер'єрів (в тому числі проект каміну та ескіз надкамінного розпису) склали важливу частину експозиції виставки, приуроченої до 125-річчя з дня народження А. Оля, яка відбувалася з травня 2008 р. до січня 2009 р. в Інженерному будинку Петропавлівської фортеці²³.

Революційні події 1917-1920-х рр. кардинально змінили долю Т. Білозерського, як і інших представників дворянсько-підприємницької еліти Росії. Публікуючи у 1918 р. листи П. Куліша до Н. Білозерської-Ген, Павло Зайцев подав таку примітку про Т. Білозерського: «З дітей В. М. та Н. О. Білозерських живий і досі в Петербурзі Тарас Вас. Білозерський, хрещеник Шевченка, лікар, по політичним поглядам – крайній правий, був гласним Петерб[урзької] міськ[ої] Думи»²⁴.

Згідно з інформацією сайту «Дом русского зарубежья им. А. Солженицына» відомо, що згодом він емігрував до Франції, де в 1920-1921 рр. був членом «Ділового комітету» допомоги Російській Армії. Життя Тараса Васильовича Білозерського закінчилося 19 вересня 1925 р. у Парижі²⁵.

Варто відзначити певну спадковість у тих соціальних ролях, що в різні періоди свого життя отримувала ця архітектурна споруда, адже в будинку, який належав лікарю, сьогодні розміщено медичну установу. Після еміграції Тараса Білозерського у його колишньому особняку було облаштовано дитячу міську поліклініку. яка працює й понині (дитяча міська поліклініка № 19). У приміщеннях будинку збережено мармурові сходи, герб роду Білозерських над

22 Див.: Архитектор Андрей Андреевич Оль. 1883-1958. Графика и документы в собрании Государственного музея истории Санкт-Петербурга / Вступ.статья Л. А. Кирикова. СПб., 2008.

23 «Архитектор Андрей Андреевич Оль (1883-1958)» // Електронний код доступу:

<http://www.museum.ru/N33959>

24 Листи Куліша до Н. Ол. Білозерської.[Подав П. Зайцев] // Наше минуле (Київ). – 1918. – кн.3. – С. 116

25 Волков С. Белое движение // Електронний код доступу: http://www.bfrz.ru/data/beloie_dvizgenie_volkov/personalii_volkov_2.pdf (з екрану 30.04. 2011 р.)

камінном та деякі інші деталі інтер'єру; у конференц-залі зберігаються меблі (дубовий стіл на 25 персон, фортепіано та інш.)²⁶.

Саме герб, як символічний пізнавально-правовий знак, конвенційний за суттю і складений за визначеними законами і правилами; герб, як специфічне історичне джерело, що має стійке характерне графічне зображення і відбиває історичні традиції суб'єкта, якому він належить, є його символом і передається правонаступникам представляє для нас найбільший інтерес²⁷.

Родовий герб Білозерських був затверджений і внесений до XVIII частини “Общего гербовника дворянских родов Российской империи”. Згодом опис й графічне зображення гербу було подано у «Малороссийском гербовнике»²⁸.

Герб роду набуває нових значень, після його розміщення на стіні дому Тараса Білозерського, в оновлених інтер'єрах парадної зали. Родовий символ стає своєрідним “якірцем”/маркером для Тараса Васильовича в умовах привалуючої у нього особисто російської ідентичності; герб поєднує його з українським козацько-старшинським родом, прізвище якого він носить. Припускаємо, що саме зображення гербу українського роду Білозерських дозволяє дослідникам не ототожнювати даний особняк з маєтностями, що належали іншому відомому російському князівському роду Белосельских-Белозерських²⁹.

Наразі, герб фактично впливає на формування родової ідентичності у сучасних нащадків роду, які проживають у Санкт-Петербурзі. Саме родина Ямових (нащадки Олімпія Васильовича Білозерського) надала нам різноракурсні фото будинку Тараса Васильовича.

²⁶ Петербург. Особняк Т. В. Белозерского, 1913-1914 гг. // Электронный код доступа: <http://babs71.livejournal.com/168480.html> (з екрану 30.04. 2011 р.).

²⁷ Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для вищ. навч. закл. І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. К., 2008. С. 146-147

²⁸ Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник.- СПб., 1914.-Репринтне відтворення. К.,1993. С. 21-22; Лакиер А.Б. Русская геральдика/ Худ. Б.А. Лавров. Подготовка текста и послесловие Н. А. Соболевой. М., 1990. С. 224

²⁹ Ця помилка досить часто зустрічається серед сучасних поціновувачів петербурзької архітектури. Див.: Архиблог ШУ // Режим доступу: <http://www.forma.spb.ru/archiblog/2008/05/19/architect-ol/>; Архитектор Андрей Андреевич Оль // Электронный код доступа: <http://oreshkin.livejournal.com/25703.html>

Герб від моменту розміщення в інтер'єрі будинку Т.В. Білозерського проявляє своєрідний інфантилізм, оскільки постійно потребує захисту та турботи (підправити, пофарбувати і т.д.). Особливих рис інфантилізму даний родовий символ набуває внаслідок революційних потрясінь 1917 р., оскільки будинок націоналізується, а його господар емігрує. Однак навіть в звичайній радянській поліклініці герб продовжує своє життя як символ минулої епохи (до речі маючи шляхетний золотий колір), в оточенні «вульгарних розписів на тему російських казок у колишній їдальні над каміном»³⁰.

Будинок Т. Білозерського гарно ілюструє тезу Г. Зіммеля про те, що сутність речі визначається не тільки тим, чим вона є насправді, але й тим, що бачить той, хто на неї дивиться. Дійсно, для сучасних мешканців Петроградського району Санкт-Петербурга цей будинок є звичним, знайомим з дитинства місцем, пов'язаним із цілим рядом життєвих ситуацій (щеплення, візити до лікаря, процедури у маніпуляційному кабінеті тощо). Для знавців історії архітектури міста – особняк є одним із символів цілої архітектурної епохи, одним із визначних проектів відомого архітектора А. Оля. Для представників роду Білозерських цей особняк виступає важливою сполучною ланкою, яка поєднує між собою різні покоління, різні гілки цього роду.

³⁰Архитектор Андрей Андреевич Оль / <http://www.2samurais.com/wp/2008/05/%C2%ABarxitektor-andrej-andreevich-ol-1883-1958%C2%BB/#more-442>